

Vijf voor twaalf

Als je in een evangelische boekwinkel komt vind je altijd wel een plankje met boeken over de eindtijd.

Op zich lijkt het een onschuldige bezigheid om te ontdekken of de Bijbel iets voorspelt over onze tijd. Wat is er tegen als mensen in hun geloof gesterkt worden door het lezen van boeken over het einde van de wereld? Soms komen er zelfs mensen door tot geloof!

Er is echter geen onderwerp in het geloof dat zo sterk te maken heeft met politiek en onze opstelling in de maatschappij als het eindtijddenken. Bovendien zitten er theologisch ook een aantal dikke adders onder het gras.

Tegelijkertijd is de apocalyptiek in de protestantse theologische bezinning een bijna genegeerd onderwerp. Die terughoudendheid is er altijd geweest. Uit de canongeschiedenis concludeert G. Oegema dat in de oude kerk het weren van apocalyptische geschriften gebeurde in weerwil van grote groepen in de christenheid.¹

We hebben in dit artikel weinig ruimte voor een uitgebreide verhandeling. Het eindtijddenken is met name in de Verenigde Staten een belangrijk item. De milleniumwisseling werd in Europa vooral gezien als een uitdaging; in de VS was er echter soms sprake van een apocalyptische hoogspanning: er werd op grote schaal gehamsterd. In ons Nederlandse taalgebied is het Zoeklicht al generaties lang met het onderwerp bezig en met verschillende benaderingen worden visies naar voren gebracht. Onlangs verscheen van J.W. Embregts een boek, waarin een uitvoerige documentatie werd samengesteld over alle concrete voorspellingen van de Wederkomst in de geschiedenis van de kerk. We moeten ons echter beperken en zoomen in op de meest gelezen schrijver van dit ogenblik: Tim LaHaye.

Tim LaHaye

Tim LaHaye wordt gerekend tot een van de meest invloedrijke evangelische auteurs. Hij schreef over psychologie, seksualiteit en over de bedreiging van het christelijk geloof door 'secular humanism' Zijn laatste publicaties gaan uitsluitend over de eindtijd².

Wereldwijd zijn er van de boeken in de serie van de Laatste Bazuin van Tim LaHaye en Jerry Jenkins meer dan zestig miljoen exemplaren verkocht. Deze serie behoort dus tot de categorie top-bestsellers. LaHaye schreef *Are we living in the end times?* als een theologische verantwoording van de serie.

Daarin laat zijn opstelling niets aan duidelijkheid te wensen over:

'Wij geloven dat we een punt hebben bereikt waarop wij veel meer van de profetieën zullen begrijpen dan op enig ander moment in de afgelopen tweeduizend jaar.' 'Een aantal eindtijdprofetieën wordt ontzegd'³

'Er zijn meer redenen om te geloven dat Christus in onze tijd terugkomt, dan tijdens alle generaties voor ons'.

1 *Tussen troost en vermaning*, 1996, 135,136

2 Zie zijn web-site WWW.timlahaye.com en verder Tom Sine, *Who is Tim LaHaye?*, Soujourners sept/oct 2001

3 *Het einde der tijden*, Kok Kampen, zj, 7,8

Deze laatste zin komt minstens 4 keer in dit boek voor ⁴

Bij het lezen van de eerste pagina's gaat het bij mij eigenlijk al gelijk mis.

Profetieën leren ons niet alleen iets over toekomstige gebeurtenissen, maar laten ons ook zien dat God zich aan Zijn woord en Zijn beloften houdt.

Meer dan honderd profetieën gaan over de komst van de Messias in het O.T. We weten dat Jezus echt de Messias was, want Hij heeft ze allemaal vervuld.

Profetieën zijn niet erg moeilijk.⁵

Je doet de bijbelse profetieën erg tekort als je ze vooral leest als voorspellingen over de toekomst. De diepste kern van profetie is toch echt: een oproep om terug te keren naar de levende God, verbonden met een indringende analyse van wat er mis is in de tijd.

LaHaye verantwoordt niet hoe hij tot meer dan 100 Messiaanse profetieën komt. Als je het ruim opvat kom je volgens mij niet verder dan vijfendertig⁶

Jezus heeft niet alle profetieën vervuld. Over de Messias wordt verteld dat hij als een koning zal regeren. Hij zal rechtspreken, andere koningen zullen zich aan hem onderwerpen en vijanden zullen voor hem terugdeinzen (bijv. Ps 2:9; Jes 9:3,4; 11:4, 49:7 Jer 23:5; 30:9, Zach 9:10). In het begin van Lucas vinden wij hiervan nog enkele sporen (1:52,71). In zijn leven moest Jezus echter de weg van het lijden gaan. Het zichtbare koningschap, waarin hij op de troon zal staan, dat komt nog bij de Wederkomst.

Een ander probleem is dat LaHaye volledig de oorspronkelijke bedoeling van de bijbelse profetieën negeert. Hij kan herhaaldelijk zeggen dat je de Bijbel letterlijk moet nemen, maar bij dat serieus nemen van de Bijbel hoort ook: verklaren vanuit de oorspronkelijke bedoeling. LaHaye slaat echter ongegeneerd 2500 jaar over om direct in de actualiteit zich af te vragen hoe profetieën in vervulling gaan.

Een voorbeeld.

De profeet Ezechiël profeteerde voor en in de ballingschap die begon in 585 voor Chr. Een geliefd gedeelte is het gedeelte over de vijand uit het Noorden in hoofdstuk 38 en 39.

Daarin wordt beschreven hoe Gog van het land Magog samen met andere landen ten strijde trekt tegen Israël. Er wordt gedetailleerd gesproken over paarden en ruiters, grote en kleine schilden, zwaarden, pijlen en bogen, enz. Maar op het moment dat dat grote leger voet zet op het land Israël, breekt de dag van de wraak aan: aardbevingen, instortende bergen, de pest, vuur- en zwavelregens zullen Gog treffen. En heel de wereld zal erkennen dat God trouw is aan Israël.

4 *Het einde der tijden*, 8, 31, 60, 117.

5 *einde*, 13

6 Voor de geïnteresseerden geef ik hieronder de lijst: Gen 3:15; Gen 9:25,26; Gen 12:1-3; Gen 49:10; Num 24:17; Deutr 18:15; 2 Sam 7:12; Psalm 2; Psalm 72; Psalm 110; Psalm 132; Spr 8:22; Jes 7:14 (o.g.v. onjuiste interpretatie); Jes 9:1-6; Jes 11:1-10; Jes 32; Jes 40:1-3; Jes 42:1-7; Jes 45:1-7 (over Kores); Jes 49:1-7; Jes 50:4-11; Jes 52:13 e.v.; Jer 23:5; Jer 30:9; Jer 33:14-17; Ez 17:22; Ez 34; Ez 37:24-32; Micha 4:1-4,8; 5:1 e.v.; Zach 3:8; Zach 6:12; Zach 9:9,10; Zach 12:8,10.

G. Oegema komt in *De messiaanse verwachtingen ten tijde van Jezus*, 1991, 14-16 tot 96 teksten. Hij stelt dat slechts in 13 ervan expliciet over een messias gesproken wordt.

Is er een periode geweest waarin deze profetie in vervulling is gegaan? Niet in de tijd van Ezechiël en ook niet kort daarna. Maar in moeilijke tijden hebben gelovigen wel steun gehad aan dit gedeelte.

Hoe gaat LaHaye om met dit gedeelte?

De Hebreeuwse profeet Ezechiël kreeg 2500 jaar geleden een gedetailleerde profetie waarin werd voorspeld dat Rusland een dominante rol zou gaan spelen op het wereldtoneel van de laatste dagen.

Al eeuwen lang zijn de profetiegeleerden het er over eens dat Rusland en degenen die daar aan de macht zijn de aanval van de Arabische wereld op de bergen van Israël zullen aanvoeren, waar God zijn macht aan de wereld kenbaar zal maken door hun legers te verslaan.⁷

Met verbazingwekkend gemak spreekt LaHaye soms over geleerden die het met elkaar eens zijn. De profetiegeleerden zijn echter in dit geval een beperkte groep, nl. geestverwanten van LaHaye die geloven dat belangrijke gebeurtenissen in onze recente wereldgeschiedenis in de Bijbel staan voorspeld.

LaHaye heeft echter een probleem met de letterlijke vervulling van deze profetie. Er staat dat Israël 7 jaar lang bezig zal zijn om de wapens van de vijand te verbranden (Ez 39:9).

Maar hoe kan men staal verbranden? De oplossing die LaHaye aandraagt is:

Sinds een aantal jaren gebruiken de Russen lignostone bij de fabricage van hun oorlogswapens. Lignostone, een uitvinding van een man uit Ter Apel is een speciaal soort hout... Het is sterker dan staal, erg elastisch en brandt beter dan kolen⁸

Ik sta versteld over deze uitleg. In alle details verschilt de beschrijving van Ezechiël met onze moderne oorlogsvoering. Er wordt gesproken over de verbranding van schilden, bogen en pijlen, knotsen en speren. In Ezechiël 38 wordt gesproken over een enorm leger van ruiters en paarden. LaHaye laat dit allemaal links liggen en beperkt zich tot dit ongeverifieerde verhaal over Lignostone, nota bene uit een boek van 1972. Een volstrekt ongeloofwaardige uitleg: waar zijn dan die tanks en pantservoertuigen van Lignostone? En welke militair is geïnteresseerd in materiaal dat 'beter brandt dan kolen'?

Maar er is nog een ander probleem. Is het waarschijnlijk dat Rusland Israël gaat aanvallen? Het lijkt mij dat er in de wereld geen journalist te vinden is die dat de laatste tien jaar heeft beweerd. Waarom niet? Omdat Israël Rusland niets heeft aangedaan, omdat Rusland militair waarschijnlijk niet eens in staat is voor zo'n aanval en omdat Rusland zich na Tsjetsjenië geen nieuw politiek en militair debacle kan veroorloven.

LaHaye onderkent dit probleem en spreekt over het verzwakte Rusland van de jaren 90.

Lees echter hoe hij dit probleem oplost:

Het lijkt er niet op dat Rusland de tijd aan haar kant heeft. Als zij de grote macht is zoals Ezechiël voorspeld heeft, kan ze maar beter snel stappen ondernemen, anders lukt het helemaal niet meer. Als Rusland van plan is Israël aan te vallen, kan ze dat maar beter gauw doen! En er zijn aanwijzingen....⁹

Je wrijft je ogen uit als je dit leest. Het is met andere woorden waarschijnlijk, omdat het in de toekomst alleen nog maar onwaarschijnlijker is.

7 *einde*, 78, 82

8 *einde*, 84

9 *einde*, 86

We hebben hier te maken met het verschijnsel dat het gedachtegoed zo dominerend is dat de feiten eraan ondergeschikt worden gemaakt. Nog vers in mijn geheugen staat dat vrij kort na de ondertekening van de Camp-David-akkoorden in een evangelisch blad stond: '... nu alle volken zich tegen Israël keren...' Ook hier: het doemscenario staat vast, ook al zijn de feiten tegengesteld.

Evenals bij zijn geestverwanten is de stichting van de staat Israël bij LaHaye het centrale argument voor de hooggespannen verwachting.

De terugkomst van de vijf miljoen joden in het Heilige Land... is 'het onfeilbare teken' dat de eindtijd naderbij komt. Israël is Gods tijdsklok en de vijgenboom die Jezus aan het einde van zijn rede over de laatste dingen aanhaalt (Mt 24:32-34)¹⁰

En met deze vaststelling zitten we tegelijk tot over onze oren in de politiek en stuiten wij op een belangrijk probleem.

ethische consequenties

In het eindtijddenken gaat men ervan uit dat alles in de wereld naar de ondergang gaat.

In feite is dit een net zo fataal gedachtegoed als de *Verelendungstheorie* in het marxisme: de gedachte dat voor de komst van de klassenloze maatschappij eerst alles goed in het honderd moet lopen. Aan het begin van de vorige eeuw was de filosofie: door te vernietigen bouwen we aan een betere toekomst. We weten tot wat voor catastrofes dit revolutionaire denken heeft geleid.

Het eindtijddenken is met hele andere uitgangspunten evenzeer een radicale en revolutionaire Verelendungstheorie. Bij eindtijdgelovigen vind je geen ijveraars voor een beter milieu, geen mensen die bezorgd zijn over de mensenrechtensituatie in de wereld en daaraan wat willen doen, geen voorvechters voor betere wereldhandelsverhoudingen, enz. Integendeel ziet men de wereld als een schouwtoneel, waarvan de slechte afloop al van tevoren vaststaat. De enige boodschap, die men heeft is: kom in de reddingsboot waar wij ook in zitten. De belangrijkste elementen van het eindtijddenken zijn angst en escapisme.

the Bible teaches that everything is destined to get worse and worse, so it makes absolutely no sense to work for social change. The best we can do is to get a few more people in that salvation life boat before Jesus comes back¹¹

Het doemdenken heeft dus vaak een zeer onethische uitwerking.

Gershom Gorenberg heeft in zijn boek *The end of days* een prachtige documentatie samengesteld over het eindtijddenken bij Joden, Christenen en Moslims in het huidige Israël.

Zijn boek begint met een hilarische beschrijving van Melody, een geheel rode koe in de vlakte van Jizreël, die in 1996 geboren werd en de gemoederen danig in beweging bracht. Deze koe zou namelijk wel eens kunnen voldoen aan de vereisten die in Numeri 19 genoemd zijn voor het reinigingswater dat gebruikt moet worden bij de inwijding van de tempel. Voor dit reinigingswater is de as nodig van een perfect rode koe. Zo'n twintig mensen van de tempelbeweging verzamelden zich rondom Melody en maakten al opgetogen een rondedansje. En het duurde niet lang meer of er kwam

10 *einde*, 49, 60, 56.

11 Jerry Falwall, geciteerd door Tom Sine in *Who is Tim LaHaye* in *Sojourners Magazine*, sept oct 2001

een golf van journalisten op af, inclusief filmploegen uit het buitenland. De Israëlische krant Ha Aretz schreef: deze koe is potentieel gevaarlijker dan een terrorist. Want wat als er als gevolg van de euforie over deze koe, mensen menen een aanslag te moeten plegen op de Al Aqsa moskee?

Er kwam echter een even eenvoudige als ontluisterende ontknoping: Melody kreeg witte haartjes.

Als verwachtingen echter niet uitkomen zijn er altijd wel weer bezielde figuren die voor een wending kunnen zorgen. De pinksterman Lot in Amerika krijgt op zijn hart dat er in Israël rode koeien moeten komen en verzamelt geld bij elkaar om dat te realiseren. Hij legde contact met de joodse tempelactivist Chaim Richman en ze vinden een veldje voor deze koeien in bezet gebied - des te beter. Na verloop van tijd ontstaat er echter onenigheid tussen Richman en Lot en dat is niet zo verbazingwekkend. Ze hebben allebei een verborgen agenda: Richman is eigenlijk niet geïnteresseerd in het christelijk geloof, maar kan wel wat geld gebruiken voor zijn tempelplannen. Lots liefde voor de joden is uiteindelijk maar oppervlakkig. Hij wil een schakel zijn in Gods eindtijdplannen en heeft als het erop aan komt standpunten die voor joden kwetsend zijn.

In het Israël van nu zijn er joden die zeggen: iedere dag die voorbij gaat zonder de herbouw van de tempel is een gemiste kans. Zij zien het als een Messiaanse opdracht om nederzettingen op te zetten in bezette gebieden.

Anderzijds zijn er evangelische christenen die - gevoed door de boeken van Hal Lindsey en Tim LaHaye - een hooggespannen verwachting hebben dat het niet meer lang kan duren totdat Christus terugkomt. Ieder teken dat de bouw van de derde tempel eraan komt, wakkert hun vurige verwachting aan.

Hun 'liefde voor joden' heeft echter iets dubbels omdat joden voor hen tegelijkertijd de figuranten zijn in de eindtijdapothose, waaraan zij als gelovigen hopen te ontsnappen. Moslims hebben van oorsprong een vrij sobere verwachting van het einde. Onder invloed van christelijke schrijvers begint men echter ook met eindtijdanalyses.¹² Men verwacht dat bij het Einde der tijden de Al Aqsa moskee vernietigd zal worden. Daarna komt de joodse antichrist, de Mahdi, totdat Jezus komt om hem te verslaan en de moslims de overwinning te brengen.

Terecht zegt Gorenberg in zijn boek dat de tempelberg het meest omstreden stukje vastgoed is op aarde. Het is een kruisvat, waarin kleine gebeurtenissen grote gevolgen kunnen hebben. De tweede intifada begon met het demonstratieve bezoek van Sharon aan de tempelberg!

Gorenberg laat zien hoe evangelischen de haviken in de Israëlische politiek ondersteunen. Begin was de eerste die daar handig gebruik van maakte. Natanyahu, verwickeld in corruptieschandalen en als premier weggestemd, werd in 1999 door onze landgenoot Jan Willem van der Hoeven tijdens een bijeenkomst de hemel in geprezen. Met vredesduiven

¹² Goorenberg noemt *Sall'id Ayyub*, die voorspelde dat in 2000 de Al Aqsa moskee verwoest zou worden en *Jamal al Din* die de antichrist in 1998 verwachtte. Fa'iq Da'ud beweert dat de Wederkomst in de Constitutie van de VS staat en dat de Amerikaanse president onder grote druk staat om het eindtijdscenario in werking te laten treden. Goorenberg merkt op dat veel in deze literatuur het niveau heeft van 'alle pausen zijn joden'.

als Rabin en Barak heeft men echter niet zo veel op¹³. Rechts in Israël weet: 'evangelicals are opposed to giving up any land. It belongs to the Jews... They oppose aid to the Palestinians'.¹⁴

Waarom is dat het standpunt van veel Amerikaanse evangelische christenen? Men heeft de eenvoudige visie op grond van Genesis 12: he who blesses Israel will be blessed, he who curses Israel will be cursed. Natanyahu heeft wel eens gezegd: er is geen joodse lobby in de VS, maar wel een christelijke.

Heeft het eindtijddenken nu daadwerkelijk invloed op de politiek? Het boek van Gorenberg maakt duidelijk dat dat eigenlijk niet het geval is. Ten eerste is de beweging die een derde tempel wil onder joden marginaal. De steun van christenen voor deze beweging is groter dan onder de joden zelf. Verder stelt de Israëlische regering zich na 1967 verantwoordelijk op om incidenten en escalaties op de tempelberg te voorkomen.

Dit neemt niet weg dat het eindtijddenken in potentie gevaarlijk is. Het kan leiden tot aanslagen of gevallen van collectieve zelfmoord¹⁵.

theologische moeilijkheden

Het gangbare eindtijddenken heeft echter niet alleen een ethisch probleem, maar er zijn ook theologische problemen.

D.S. Russel noemt *determinisme* een van de kenmerken van het apocalyptische gedachtegoed.¹⁶ Inderdaad kun je zeggen dat na Daniël het gereken is begonnen. Maar wat zijn de gevolgen van dit denken als alles van te voren is vastgelegd?

We stuiten hier op een vergelijkbare moeilijkheid als bij het denken over de *uitverkiezing*. 'Dat God aan sommigen in de tijd het geloof schenkt en aan anderen niet komt voort uit zijn eeuwig besluit' staat er in de Dordtse Leerregels (I.6). En in de Institutie (III 23.7) zegt Calvijn dat God van te voren wist hoe het met de mens af zou lopen.

We zien hier een merkwaardige verschuiving. Want in het N.T. is de uitverkiezing een heilsbegrip. Het betekent: hoe is het mogelijk, dat het ook voor mij is! Het is dus een begrip dat ten diepste tot uitdrukking brengt dat God genadig is.

Een soortgelijke verschuiving van betekenis vindt plaats in het populaire eindtijddenken. Het diepste dat de apocalyptische teksten ons willen duidelijk maken is: *dat God de geschiedenis in zijn hand heeft*.

Wat betekenen in het boek Openbaring die zegels die geopend worden, die bazuinen die klinken, die schalen waardoor er plagen over de aarde worden uitgestort? Het lijkt wel of de

13 Goorenberg, a.w., 162,165,169

14 Goorenberg, a.w., 167

15 Zie bijv. Pate en Haines, *Doomsday Delusions*, 1995, het inleidende hoofdstuk.

16 D.S. Russell, *The Method and Message of Early Jewish Apocalyptic*, London 1964, 230. Vgl. Klaus Koch, *Ratlos vor der Apokalyptik*, Gütersloh 1970, 26.

Een recente korte inleiding in de achtergronden van de apocalyptiek vinden we in het eerste hoofdstuk van John Collins, *The Apocalyptic Imagination*, Eerdmans Grand Rapids, 1998.

uittocht uit Egypte wordt overgedaan! In de wisseling van panorama's is echter de boodschap eenvoudig: *jullie hebben het moeilijk, het wordt nog moeilijker, maar als je volhoudt dan zal God je laten delen in de heerlijkheden die in dit boek beschreven staan.*

Jezus spreekt met zijn leerlingen over de haat die zij zullen ondervinden en de verdeeldheid in hun eigen families. Dat is de achtergrond van de teksten over de opname (Mt 10:32,36; 24:40,41). Het gaat in deze teksten dus niet om 'eindtijd-horror', maar om een bemoediging in tijden van verdrukking.

En het lijkt wel: hoe groter de druk, des te sterker de verwachting van het nabije einde. Jacobus zegt: 'Het zijn de laatste dagen'. Ja, want het onrecht op aarde is ten hemel schreiend (Jac 5:3,4). Ezechiël spreekt over de Dag die nabij is. De morele verloedering maakt de wereld namelijk onleefbaar (Ez 7). In het boek Openbaring belooft Jezus: 'Ik kom spoedig' als antwoord op de vraag: 'hoe lang moet dit nog duren?' (Op 6:10; 22:20).

Het sterke punt van premillianisten is dat ze de Bijbel letterlijk nemen. Ze gaan ervan uit *dat alle profetieën eens hier op aarde vervuld zullen worden.* Dat is ook de achtergrond van de grote constructies die zij maken.¹⁷

Maar is het zo dat alle profetieën nog een keer uit moeten komen in de geschiedenis? Het visioen dat Ezechiël had van de nieuwe tempel is nooit vervuld (Ez 40 e.v.). Babylon is gevallen zoals aangekondigd, maar het was niet het einde van de wereld (Jes 13). Jezus voorspelde de ondergang van Jeruzalem en daarmee het einde (Mk 13, Lk 21, Mt 24). Er zijn aanwijzingen dat Hij het in zijn generatie verwachtte (Mk 9:1; 13:30, Mt 10:23). Het verschrikkelijke drama van de val van Jeruzalem heeft zich inderdaad voltrokken. Maar de wereld is blijven bestaan.

Het *uitblijven van de parousie* roept vragen op. Zijn er aanwijzingen dat de jonge kerk door een crisis is gegaan? In het N.T. zou men in Mt 24:48; 25:5 en 2 Petr 3 zodanig kunnen interpreteren. Maar de gegevens zijn schaars. Ook in de periode van de Apostolische Vaders ontbreken verwijzingen naar concrete apocalyptische verwachtingen. Het boek Openbaring was in die tijd zo goed als onbekend. Pas in de tweede helft van de tweede eeuw vinden we verwijzingen naar apocalyptische verwachtingen bij Ireneüs en in de historische verwijzingen naar de beweging van Montanus.¹⁸

In het Oude Testament lezen we dat het niet in vervulling gaan van voorzeggingen van profeten leidde tot *scepsis* (Jes 5:19, Jer 7:15, Ez 18:2). Je zou kunnen zeggen dat hier sprake is van secularisatie avant la lettre.

Er is echter een profetenwoord waar we in deze zaak goed naar moeten luisteren:

De ene keer zeg ik tegen een volk en een koninkrijk dat ik het zal uitrukken, verwoesten en ombrengen - maar als dat volk met zijn kwalijke praktijken breekt, dan zie ik af van het onheil waarmee ik het wilde treffen. De andere keer zeg ik tegen een volk en een koninkrijk dat ik het zal opbouwen en planten - maar luistert dat volk daarna niet naar mij en doet het wat slecht is in mijn ogen, dan zie ik af van al het goede dat ik had beloofd te doen.

Jer 18:7-10

17 In de laatste Bazuin laat LaHaye en Jenkins het hoofdkwartier van de VN naar Bagdad verhuizen om de profetieën over Babylon te vervullen, einde,121.

18 Zie Oegema, *Tussen troost en vermaning*, 1996

Profetie is *geen voorspelling* van de toekomst. Het is niet een vorm van magie. Mensen willen zekerheid en laten kaarten voor zich leggen, of ze verdiepen zich in astrologie of ze gaan op de kermis naar de waarzegger. Het zijn allemaal heidense gebruiken. Bij de profeten zijn de uitspraken over de toekomst eigenlijk niet meer dan projecties op het scherm van de toekomst. En het sjabloon dat ervoor gebruikt wordt dat is ons eigen leven. Profeten tonen de consequenties van onze levensinstelling. Als we God loslaten dan kunnen we rampen verwachten. Wie tot Hem terugkeert, zal - hoe dan ook - delen in de zegen. Profetie is dus dynamisch, of als ik een eigentijds woord mag gebruiken: interactief. De reactie van de mensen bepaalt de uiteindelijke uitkomst. Apocalyptiek is natuurlijk een apart genre, maar de grondregels voor de uitleg zijn wat mij betreft dezelfde als bij de profeten.

Het is dus niet houdbaar om te stellen dat belangrijke gebeurtenissen in onze recente geschiedenis al in de Bijbel zijn voorspeld. Dit is een vorm van *science fiction*. Een veel grotere bescheidenheid is op zijn plaats. Hoewel in het woord apocalyptiek het woord 'onthulling' zit, moeten we vaststellen dat er toch veel voor ons verborgen is. Vele evangelische christenen beleven een evenredigheid tussen geloven en weten, tussen geloven en begrijpen. Hoe meer je gelooft des te meer je zult begrijpen. Maar is dat wel altijd zo? Het kan heel gelovig zijn om te zeggen dat je op bepaalde vragen geen antwoord weet. De laatste woorden van Jezus op aarde waren dat wij *niet weten* wanneer en hoe de Voleinding zal plaats vinden (Hand 1:7).

vijf voor twaalf

Als er in uw plaatselijke kerk de Wederkomst van Christus weinig ter sprake komt, dan kan dat twee oorzaken hebben. Of er is sprake van een afnemend geloof. Of men is zozeer ondergedompeld in de algemene hedonistische cultuur dat een verlangen naar het Einde overbodig is geworden.

Het geloof in de Voleinding veronderstelt *een tegenover*.

De profeet Jesaja spreekt over de uitholling van het leven. Over de wijn die nergens meer naar smaakt, over feesten waar niet meer echt gelachen wordt, over geloof dat een leeg ritueel is geworden. Dat is de achtergrond van de zogenaamde kleine Apocalyps (Jes 24-27).

Alleen als er verontwaardiging is over zonde, onrecht en opportunisme kan er iets zijn als het geloof in het Einde.

Johannes spreekt over zijn gemeente dat er vele *antichristussen* zijn opgekomen (I Joh 2:18). Dit is opmerkelijk. We zien hier dat Johannes de voorstelling van één antichrist toepast op zijn kerk en spreekt over vele antichristussen. Hieruit blijkt dat in de apocalyptiek voorstellingen aangepast kunnen worden en begrippen soms een andere betekenis krijgen (tot ergernis van diegenen die de teksten analyseren¹⁹). Maar daar gaat het in wezen niet om. Het gaat erom dat het gevaar een naam krijgt.

19 John Collins, *The Apocalyptic Imagination*, 1998, 14 e.v., beschrijft hoe de invloedrijke R.H. Charles met zijn westerse logica toch niet echt doordringt tot de verbeelding van de apocalyptiek, waarin symbolen soms van betekenis kunnen veranderen en gedeeltes onderling niet helemaal consistent zijn.

Als we zeggen 'het is vijf voor twaalf' betekent dat in onze taal 'nog even, en dan....' en: 'zo kan het niet langer'.

'Wat kan zo niet langer?' kun je dan gelijk vragen. Tja, dat hangt af van de situatie waar je in zit. Dat kan zo veel zijn.

Pastores kunnen in de loop der jaren een beroepshouding krijgen, waarin ze op diplomatieke wijze conflicten weten te omzeilen. Of ze worden door de vele ontmoetingen die ze gehad hebben relativerend en mild. Op zich zijn dat geen verkeerde eigenschappen. Maar is er dan nog ruimte voor dat profetische tegenover?

In iedere generatie en in iedere cultuur zullen we het beest soms bij de naam moeten noemen en het moeten zeggen: het is vijf voor twaalf.

Jart Voortman

(werkzaam in het Protestants Godsdienstonderwijs in Brussel en omstreken)